

Runa Temas-Gulbenes Sadraudzības biedrībā ceturtdien, 2018. gada 17. maijā

Cienījamās dāmas un kungi!

Vspirms es vēlētos no sirds pateikties par ielūgumu teikt runu sakarā ar Temas-Gulbenes Sadraudzības biedrības 25 gadu jubileju. Šo iespēju gaidīju ar prieku. Manā sirdī vienmēr bijušas simpātijas pret visām trim Baltijas zemēm, protams, arī pret Latviju. Man ir bijusi iespēja šo mīlestību izkopt daudzajos ceļojumos un konkrētajos uzdevumos, ko esmu veicis Latvijā gan kā armijas virsnieks, gan – vēlāk – kā parlamenta (Folketinga) deputāts un agrākais Ziemeļvalstu padomes viceprezidents. To uztvēru kā prieku un privilēģiju.

Šovakar savā runā pastiprinātu uzmanību pievērsīšu Dānijas ciešajai sadarbībai ar Baltijas valstīm kopumā un ar Latviju it īpaši. Un pēc sava ziņojuma ar nepacietību gaidīšu iespēju atbildēt uz jautājumiem, kas jums varētu rasties.

Vēsturisks skatiens pagātnē – ārkārtīgi ātra, pozitīva attīstība Latvijā kopš 1991. gada

Ar lepnumu sekoju līdzi, kad toreizējais Dānijas ārlietu ministrs Ufe Elemens-Jensens spēlēja īpaši aktīvu un vēsturiski nozīmīgu lomu sakarā ar Baltijas zemju atdalīšanos no Padomu Savienības 1991. gada augustā. Dānijas valdība bija priekšpozīcijās, – priekšā pārējām ES zemēm –, atzīstot Igaunijas, Latvijas un Lietuvas neatkarību un brīvību. Šo Dānijas ofensīvo politisko nostāju attiecībā uz Baltiju lieliski turpināja arī aizsardzības ministrs Hanss Hekerups. Arī viņš uzskatīja, ka sadarbība aizsardzības un drošības politikā ar visām trim zemēm ir ļoti nozīmīga. Latvija ātri definēja dalību NATO un ES kā primāro ārpolitisko mērķi, kam vajadzētu garantēt ilgstošu brīvību un labklājību. Un Dānija no pašiem pirmsākumiem bija tuvs Latvijas draugs un sabiedrotais centienos šos mērķus sasniegt. Tas arī izdevās. 2003. gada tautas vēlēšanās ar lielu pārsvaru Latvija tika ievēlēta Eiropas Savienībā, un 2004. gadā tā kļuva arī par NATO dalībvalsti. Vispirmām kārtām jau tas, protams, ir arī daļu interesēs, ka Baltijas jūras valstis ir spējīgas aizstāvēt savu teritoriju pret agresijām no Austrumu puses, gluži tāpat kā mēs stratēģiski bijām ļoti ieinteresēti, lai NATO tiktu paplašināta, iesaistot tajā Poliju un visas baltu zemes. Ņemot to vērā, šie diezgan izvērstie un aktīvie Dānijas centieni uzskatāmi arī par pašpalīdzības un paš aizsardzības iepriekšnodrošināšanu.

Patiesa privilēģija

Man bija tas prieks periodā no 1994. līdz 1999. gadam kā armijas operatīvās pavēlniecības štāba virsniekam Kārūpā pildīt projekta virsnieka pienākumus un tādejādi piedalīties plašos aizsardzības sadarbības pasākumos ar Latviju un abām pārējām Baltijas valstīm. Ņemot vērā manu spēcīgo personīgo un politisko iesaisti Baltijas valstu atbrīvošanās procesā līdz 1991. gadam, tā bija patiesa privilēģija un ļoti motivējoša iespēja līdzdarboties ilgstošajā un nebūt ne vieglajā procesā, lai Baltijas valstu aizsardzības spēkus izveidotu atbilstoši NATO standartiem. Pēc atbrīvošanās Baltijas valstīs joprojām bija izvietotas padomju armijas vienības. Un kad 1994. gadā tās no turienes beidzot devās prom, aiz viņiem palika pilnīgi nolietotas kazarmas, un nebija praktiski nekā, ko varētu izmantot aizsardzībā. Tāpēc bija nepieciešams atbalsts no Dānijas un citām rietumvalstīm, lai no pašiem pamatiem izveidotu jaunas kapacitātes kā arī sagādātu vajadzīgo materiālu un izglītotu virsniekus un armijas vienības.

Sākumā mēs sadarbojāmies NATO programmas *Partnership for Peace (PfP)* (Partnerattiecības mieram) ietvaros. Vēlāk konkrētie projekti tika realizēti, vadoties no *NATO Membership Action Plans*

(Rīcības plāns dalībai NATO) , kur noteikumi, lai kļūtu par NATO dalībvalsti, jau bija konkretizēti. Dānija neapšaubāmi bija starp visaktīvāk atbalstošajām valstīm gan materiāla donāciju ziņā, gan izglītošanas, apmācīšanas un padomdošanas jomā. Un ar savu aizrautību mēs rādījām ceļu arī citām valstīm, kas vēlējās sniegt atbalstu; mēs rādījām, kā darboties gan divpusējos sadarbības projektos, gan daudzpusējos – visu Baltiju ietverošos. Šajā sakarā es ar atzinību atceros brigādes ģenerāli Mikēlu Klemensenu, kas sākumā kā aizsardzības atašejs un vēlāk kā Baltijas aizsardzības koledžas (BALT-DEFCOL) Tartū vadītājs personīgi nospēlēja ļoti lielu lomu panākumos, kas tika sasniegti visās trijās Baltijas zemēs.

Miera uzturēšanas bataljons Baltijā

BALTBAT projekts bija pirmais kopīgais Baltijas jūras reģiona projekts, kas praktiski nozīmēja 500 personu liela kopēja Baltijas valstu bataljona (BALTBAT) izveidi. Dānija bija projekta vadošā valsts, un līdz ar to tai bija vadošie posteņi gan politiskās vadības komitejā, gan militārās darbības grupā, kas bija atbildīgas par konkrēto pasākumu koordināciju attiecībā uz materiālu donāciju un atbalstu izglītošanā, ko sniedza vairākas donorvalstis: ASV, Lielbritānija, Vācija, Francija, Zviedrija, Norvēģija un Somija. Diezin vai Krievija par šo projektu bija sajūsmā, taču kā gan lai oponē pret mieru uzturošas vienības izveidošanu?

Man pašam bija tas prieks, sākot ar 1994. gadu būt par militārās darba grupas sekretāru. Tas bija ārkārtīgi aizraujošs uzdevums, kurā viss notika angļu valodā, un kura ietvaros man bija iespēja daudzajās sanāksmēs tikties ar neskaitāmiem labiem Baltijas valstu un atbalsta zemju virsniekiem-kolēģiem. Izveidot bataljonu ar vienībām no trim zemēm, kas vienlaikus nopūlas ar nacionālo aizsardzības spēku izveidi no pašiem pamatiem – tas prasīja daudz resursu un apjomīgu koordināciju. Toties projekts bija svarīgs piemērs rietumvalstu, tajā skaitā ASV, ieinteresētībai palīdzēt Baltijai iekļūt NATO. Un militārajā limenī mēs sasniedzām to punktu, kad BALTBAT-a vienības varēja sūtīt miera uzturēšanas operācijā Bosnijā – kopā ar dāņu bataljoniem. BALTBAT-a štābs atradās agrākajās padomju kazarās Ādažos, Latvijā, kur tika izvietotas un izglītotas arī bataljona latviešu vienības.

To multilaterālo projektu starpā, kuros piedalījās dāņi, var minēt arī BALTRON projektu, kura mērķis bija izveidot kopēju Baltijas valstu jūras spēku vienību un BALTNET, kam bija jānodrošina kopēja Baltijas zemju uzraudzības sistēma militāriem un civiliem mērķiem.

Es ar prieku atskatos uz visām daudzajām vizītēm Latvijā, un uz daudzajām tikšanās reizēm ar labiem latviešu virsniekiem-maniem kolēģiem, ko šīs vizītes nesa sev līdzi.

Efektīva NATO-ficēšana

Es nebrīdi nešaubos, ka dāņu divpusējie projekti, kas bija saistīti ar izglītošanu un armijas vadu un rotu sūtīšanu uzdevumos uz ārzemēm, bija visefektīvākie un veiksmīgākie tad, kad runa gāja par Baltijas armijas vienību izveidošanu un NATO-ficēšanu. 1994. gadā mēs sākām ar dāņu bilaterālo atbalstu, lai izveidotu, izglītotu un nosūtītu uzdevumos Baltijas zemju kājnieku daļas. Projekts tika izveidots tā, ka sākumā tika nosūtīti dāņu padomdevēji un instruktori, kas palīdzēja visām trim valstīm iegūt pamatizglītību attiecībā uz miera atbalsta operācijām. Nākošais solis bija Baltijas zemju vienību ierašanās Dānijā, lai iegūtu papildus izglītību atbilstoši ES un NATO standartiem, kā arī attiecībā uz konkrēto uzdevumu un operāciju izpildi kopā ar dāņu vienībām, kam arī bija jānododas misijā uz ārzemēm. Prinsens Livregiment Viborgas pilsētā Dānijā bija atbildīgs par šo svarīgo uzdevumu no dāņu armijas puses – ar citu reģimentu atbalstu. Projekta noslēguma fāze bija armijas daļu nosūtīšana uz konkrētās misijas vietu – sākumā uz Kroētiju, vēlāk uz Bosniju un Kososvu – dāņu armijas sastāvā.

Pēc pāris izglītošanas gadiem un nosūtījumiem dāņu rotu sastāvā, mēs pārgājām uz citu atbalsta veidu, nosūtot Baltijas kopīgās rotas (BALTCOM), kas sastāvēja no visu šo trīs valstu vienībām.

Šis modelis izrādījās īpaši efektīvs, un Baltijas vienību ieguldījums misiju apgabalos bija tiešām liels. Taču galvenais bija ilgstošā izglītības uzlabošana atbilstoši NATO standartiem kā arī ietekme uz padomju laikos valdošo attieksmi – brutālu bezierunu pakļaušanos, kas tika prasīta no virsniekiem, apakšvirsniekiem un kareivjiem. Šī ietekme pēc vienību atgriešanās mājās izplatījās arī Baltijas valstīs esošajās vienībās. Es ar atzinību atceros *Prinsens Livregiment*-a pavēlnieku, pulkvedi Jensu Chr. Lundu par viņa lielisko personīgo ieguldījumu šo projektu īstenošanā.

Pašam man bija tas prieks veikt koordinēšanas darbu ar Baltijas valstu aizsargspēku virsvadībām kā arī izstrādāt HOK-a (*Hærens Operative Kommando* – armijas operatīvā vadība) pavēles attiecībā uz katras konkrētās grupas izglītošanu un nosūtījumu.

Šis uzdevums mani aizveda daudzkārtējos braucienos uz Rīgu, Viļņu un Tallinu kā arī uz tiem garnizoniem, kur vienības bija izvietotas un tika izglītotas katrā no minētajām zemēm. Ārkārtīgi interesants uzdevums, kuru atceros ar lielāko prieku.

Sadarbība starp Dāniju un Latviju aizsardzības jomā joprojām ir plaša

Ja pārceļamies uz šodien, lai palūkotos, kāda ir mūsu sadarbība ar Baltijas zemēm – tajā skaitā Latviju –, tad jāatzīst, ka joprojām ir runa par ciešu sadarbību starp Dāniju un Latviju konkrētos uzdevumos. Ja palūkojamies uz sadarbību aizsardzības jomā, kāda tā ir šodien, tad šī sadarbība stiprina katras konkrētās zemes drošību – taču mums jāatceras, ka līdz ar to iegūst arī drošība valstu starpā.

Kā jau norādīju, labā sadarbība starp Latviju un Dāniju tika nodrošināta ar NATO palīdzību. Tā tas ir joprojām.

Šeit varētu minēt *Air policing* (gaisa telpas aizsardzība un patrulēšana), kas ir uzdevums NATO pakļautībā. Ieguldījums izpaužas tādejādi, ka Dānija sadarbojas ar Igauniju, Latviju un Lietuvu šajās *Air policing* misijās. Praktiski tas noris tā, ka dāņu kaujas lidmašīnas palīdz veikt ikdienas patrulēšanu gaisa telpā, vienlaikus radot iespēju novērst iespējamus draudus un pārkāpumus.

Dānija nupat kā ir pabeigusi savu sesto piedalīšanos *Air policing* misijās, kas notika no janvāra līdz aprīlim. Tajās piedalījās četras F-16 lidmašīnas un apmēram 60 personas.

Bez *Air policing* misijām Baltijā vēl var minēt arī NATO ENHANCED FORWARD PRESENCE (pastiprināta NATO klātbūtne robežzonās) – arī šeit ir iesaistīti dāņu aizsardzības spēki. Tā ir viena no NATO ierosmēm, kuras mērķis ir stiprināt alianses aizsardzības spējas un atbaidīspējas Baltijā. Lēmums par to tika pieņemts augstākā līmeņa sanāksmē Varšavā 2016. gada jūlijā.

Bija svarīgi ar savu klātbūtni Baltijā un Polijā nodemonstrēt NATO dalībvalstu alianses solidaritāti un izrādīt gatavību aizstāvēt NATO tautas un teritorijas. Ar šo ieguldījumu NATO klātbūtne nu ir apstiprināta.

Kopumā 4.000 NATO kareivju tiks nosūtīti uz Igauniju, Latviju, Lietuvu un Poliju, un viņi tiks izvietoti gar šo zemju robežām ar Krieviju.

Dānijas ieguldījums ir 200 kareivji Igaunijā, kas tika nosūtīti 2018. gada janvārī. Šie kareivji ietilpst britu bataljona sastāvā, un ir nosūtīti uz 12 mēnešus ilgu laika periodu.

Vēl bez šīm sadarbības jomām starp Dāniju un Baltijas valstīm, var minēt, ka armijas štābs Kārupā reizi gadā organizē *Joint Military Working Group* (Apvienotā militārā darba grupa) ar Baltijas zemju štābiem. Noris pieredzes apmaiņa, un tiek apspriestas kopīgās sadarbības perspektīvas nākotnē. Vairākus gadus armija ir veikusi latviešu brigādes izglītošanu, ko vada Dāņu Divīzija (Danske Division). Šajā sakarībā 2015. gadā Latvijā notika mācības, kurās galvenā uzmanība tika vērsta uz štāba un vadības izglītošanu. Bez tam 2015. gadā mūsu armija no *Jydske Dragonregiment* (Jitlandes Dragūnu reģiments) nosūtīja uz Latviju motorizētās kājnieku rotas, lai piedalītos lielākās apmācībās lauka apstākļos. Šī veida sadarbība turpināsies arī nākamajos gados, jo mācības pārmaiņus notiek visās trīs Baltijas zemēs. Joprojām sadarbojamies ar Latviju arī sakarā ar miera uzturēšanas misijām.

Vēl es gribētu pieminēt DANISH ADVISORY AND TRAINING STAFF (Dānijas padomdevēju un mācību personāls) – īsāk dēvētu par DATS. DATS uzdevums bija un joprojām ir izglītēt brigāžu ģenerāļus, brigādes štābu un brigādes rotas Igaunijā, Latvijā un Lietuvā. DATS ir pierādījums vēl vienam sadarbības veidam ar Latviju, ar ko varam lepoties. DATS-a štābs atrodas Rīgā, kur kopš 2005. gada 1. janvāra 11 štāba dāņu līdzstrādnieki ir izglītojuši un trenējuši visu trīs Baltijas valstu kareivjus.

Štāba telpas nu ir modernizētas un paplašinātas, lai turpmāk būtu vēl piemērotākas ar izglītošanu saistītajām aktivitātēm.

Galvenā loma ir NATO – Latvija un Dānija aktīvi piedalās

Nobeigumā jāatzīst, ka jaunajā aizsardzības līgumā, kas attiecas uz periodu no 2018. līdz 2023. gadam, tiek ņemta vērā arī draudu palielināšanās no Putina Krievijas puses. Uz šiem draudiem nopietni lūkojas arī Latvijā. Un tam ir pamats. Mums šie draudi jānovērtē, nodrošinoties ar pienācīgas jaudas aizsardzību tā, lai Putins nepadotos kārdinājumam, bet atzītu, ka iespējamai agresijai pret Baltijas zemēm ir augsta cena – kā politiskā, tā militārā ziņā.

Dānijas aizsardzības spēki nākamajos gados izveidos jaudas, ko varēs izvietot Latvijā un pārējās Baltijas zemēs kā NATO pakļautībā esošu kolektīvās aizsardzības daļu. Piemēram tas attiecas uz lieliski apbruņotām baltiešu brigādēm un vienībām no citām NATO dalībvalstīm, piemēram, no Lielbritānijas.

Mērķis ir radīt aizsardzību, kuras jaudas būtu tik lielas, ka tās spētu atbaidīt Putinu un atturēt no tāda veida agresijām, kādas vērojam Austrumukrainā.

Pastiprināta sadarbība starp Dāniju un Latviju citās frontēs

Nobeigumā es vēlētos uzsvērt, ka pastiprināta sadarbība starp Dāniju un Latviju ir svarīga arī citās frontēs, ne tikai militārajās. Iet runa par ES, kur mūsu zemēm ir vesela rinda kopīgu interešu, un mums jāklūst vēl prasmīgākiem, lai spētu par tām vienoti cīnīties. Nav jau nekāds noslēpums, ka interešu Eiropas Savienībā ir daudz, un tās ir dažādas. Tādēļ Baltijas jūras reģiona valstis kā ES sadarbības ziemeļos esošais apgabals iegūtu krietni vairāk, ja uzlabotu savstarpējo mērķu un ieguldījumu koordinēšanu.

Mazas valstis var tikt tālu, ja apvieno spēkus. Arī tādā kolosā, kāds ir Eiropas Savienība. Un arī sadar-

bībā starp pašām Ziemeļvalstīm un Baltijas valstīm arvien vēl iespējams izdarīt vairāk. Piemēram, attiecībā uz kultūras apmaiņu, sadarbību starp biedrībām, publiskās informācijas apmaiņu abpus Baltijas jūrai. Sakoposim spēkus, lai nākošajos 25 gados dāņu-latviešu draudzību un sadarbību stiprinātu vēl vairāk! Es apsolu piedalīties šajā procesā arī no savas vietas dāņu Folketingā.

Es no visas sirds apsveicu Temas–Gulbenes Sadraudzības biedrību 25 gadu jubilejā! Paldies, ka biedrība neatlaidīgi uztur svarīgo draudzības saiti starp Dāniju un Latviju par spīti jūrai, kas mūs šķir. Paldies par iespēju teikt runu!

Vai ir kādi jautājumi?